

Ajara in the Post-Soviet Period (1990-2023 years)
აჭარა პოსტსაბჭოთა პერიოდში (1990-2023 წლები)

Ucha Okropiridze

PhD in History,

Chief scientific researcher at the Department of

History and Archaeology of

Niko Bardzenishvili Institute of

Batumi Shota Rustaveli State University,

e-mail: ucha.okropiridze@bsu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1696-0781>

Abstract: The paper begins with the events that developed in Georgia in early 1989. It tells about the processes developed here on April 9, 1989, and the events surrounding the autonomous formations in Georgia. It discusses the results of the elections of the Georgian Congress on September 30, 1990, and the elections of the Supreme Council of Georgia on October 28 of the same year and their influence on the current events in our region. The relationship between the activities of the parties of the national direction in Adjara and the national government of Georgia at the initial stage of their coming to power and the attitude of Aslan Abashidze's government towards it is studied. The prerequisites for the creation of the "Revival Union" in Adjara after the December-January 1991-1992 military-criminal coup in Georgia and the dynamics of its formation, the struggle against the putschist coup in Georgia are analyzed.

The driving impulses of the October 11, 1992 "Hope" and the subsequent "Uimedon" elections in Georgia and its results in Adjara and Georgia as a whole are investigated. The activity of the Adjara National Forces and its activities in the struggle for the restoration of legality in Georgia.

The coup d'état of March 1, 1994 - the ratification of Georgia's entry into the CIS. year by the Parliament and the role of the Adjara deputation in this case.

The changes in the state and system structures of the Autonomous Republic of Adjara in 1991-2002 have been studied. The arrival of Mikheil Saakashvili in the central government of Georgia and the changes implemented in the autonomy of Ajara - on May 6, 2004, A. from the government of Ajara. The departure of Abashidze and the establishment of the government of the National Movement here, the policy pursued by him until 2012. Since October 2012, Saakashvili's team has left the government of Georgia and the modern policy of the "Dream" government in the Autonomous Republic of Adjara. Its activities and priorities.

Key words: Ajara; Post-Soviet period; Batumi.

უჩა ოქროპირიძე
ისტორიის დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის
ისტორიისა და არქეოლოგიის განყოფილების
მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი,
ელ-ფოსტა: ucha.okropiridze@bsu.edu.ge
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1696-0781>

აბსტრაქტი: ნაშრომი იწყება 1989 წლის დასაწყისში საქართველოში განვითარებული მოვლენებით. მასში მოთხრობილია აქ 1989 წლის 9 აპრილს და შემდგომ განვითარებული პროცესებისა და საქართველოში არსებულ ავტონომიურ ფორმირებების გარშემო მიმდინარე მოვლენების შესახებ. მასში განხილულია როგორც 1990 წლის 30 სექტემბრის საქართველოს კონგრესის, ისე ამავე წლის 28 ოქტომბრის საქართველოს უზენაესი საბჭოს არჩევნების შედეგები და მათი გავლენა ჩვენს რეგიონში მიმდინარე მოვლენებზე. შესწავლილია აჭარაში ეროვნული მიმართულების პარტიათა საქმიანობისა და საქართველოს ეროვნული ხელისუფლების ურთიერთდამოკიდებულება მათი ხელისუფლებაში მოსვლის საწყის ეტაპზე და ასლან აბაშიძის მთავრობის დამოკიდებულება მის მიმართ. აჭარაში „აღორძინების კავშირის“ შექმნის წინაპირობები საქართველოში 1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვრის სამხედრო-კრიმინალური გადატრიალების შემდეგ და გაანალიზებულია მისი ჩამოყალიბების დინამიკა, ბრძოლა საქართველოში მომხდარ პუტჩისტურ გადატრიალებასთან.

გამოკვლეულია 1992 წლის 11 ოქტომბრის „იმედისა“ და მასზე მიყოლებული „უიმედობის“ არჩევნების წარმმართველი იმპულსები საქართველოში და მისი შედეგები აჭარაში და სრულიად საქართველოში. აჭარის ეროვნულ ძალთა აქტივობა და მისი საქმიანობა საქართველოში კანონიერების აღდგენისათვის გამართულ ბრძოლაში.

1994 წლის 1 მარტის სახელმწიფო გადატრიალება - „დსთ“-ში შესვლის რატიფიცირება საქართველოს ე. წ. პარლამენტის მიერ და აჭარის დეპუტაციის როლი ამ საქმეში.

შესწავლილია 1991-2002 წლებში მომხდარი ცვლილებები აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო და სისტემურ სტრუქტურებში. საქართველოს ცენტრალურ ხელისუფლებაში მიხეილ სააკაშვილის მოსვლა და აჭარის ავტონომიაში განხორციელებული ცვლილებები - 2004 წლის 6 მაისს, აჭარის ხელისუფლებიდან ა. აბაშიძის წასვლა და აქ ნაცემოდრობის ხელისუფლების დამყარება, მის მიერ გატარებული პოლიტიკა 2012 წლამდე. 2012 წლის ოქტომბრიდან სააკაშვილის გუნდის წასვლა

საქართველოს ხელისუფლებიდან და „ოცნების“ მთავრობის თანამედროვე პოლიტიკა აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. მისი საქმიანობა და პრიორიტეტები.

საკვანძო სიტყვები: აჭარა; პოსტსაბჭოთა პერიოდი; ბათუმი.

***

1989 წლის დასაწყისში განსაკუთრებით რეზონანსული იყო საქართველოს ძალისმიერი გასაბჭოებისადმი მიძღვნილი საპროტესტო გამოსვლათა ტალღა, რომელმაც მთელს აჭარაში ჰპოვა გამოხმაურება.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის სრულიად საქართველოს მასშტაბით ასევე არნახული გამოცოცხლება მოჰყვა 1989 წლის 9 აპრილს თბილისში დატრიალებულ ტრაგედიას. 1989 წლის 4 აპრილს თბილისში დაწყებული გრანდიოზული აქციების გამოძახილი იყო იმავე წლის 7 აპრილს ბათუმის გარეუბანში, სოუქ-სუს სასაფლაოს ეკლესიის ეზოში ეროვნული მოძრაობის ადგილობრივ აქტივისტთა თათბირი, რომელზედაც დაისვა თბილისში მიმდინარე აქციისადმი დამოუკიდებლობის საკითხი...

1989 წლის 9 აპრილის ღამეს თბილისში დატრიალებული ამბები ბათუმში იმავე დილით გახდა ცნობილი. ბათუმელ აქტივისტთა 20 კაციანმა ჯგუფმა წმ. ილიას ძეგლიდან სოუქ-სუს სასაფლაომდე მანძილი გაშლილი დროშით გაიარა იმედიტ, რომ ქალაქის მოსახლეობა შეუერთდებოდა მათ, რაც არ გამართლდა. 10 აპრილს, ბათუმის სახელმწიფო ინსტიტუტის ეზოში მოეწყო მიტინგი-მანიფესტაცია ქალაქში შემდგომი მსვლელობით [მიქელაძე, 2005]. იმავე დღეს ინსტიტუტის უკან, ბათუმის ბულვარში გაშენდა 9 აპრილის ტრაგიკულად დაღუპულთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი სკვერი, სადაც შემდეგ დაიდგა გრანიტის სტელა წარწერით – „ცხრა აპრილის ცრემლი“...

9 აპრილის შემდეგ ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წინაშე კიდევ უფრო მწვავედ დაისვა საქართველოში არსებულ ავტონომიებთან ურთიერთობის საკითხი. პირველი ხალხმრავალი მიტინგი, რომელსაც 20 ათასამდე კაცი ესწრებოდა და სადაც პირდაპირ დაისვა აჭარის ავტონომიის გაუქმების საკითხი, გაიმართა 1989 წლის 26 მაისს ბათუმის ბულვარში მდებარე ძველ შადრევნებთან. ამ თემაზე პოლემიკამ ფართო ხასიათი მიიღო საქართველოსა თუ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის პრესასა და სხვა საინფორმაციო საშუალებებში.

1990 წლის 30 სექტემბერს ჩატარებულ საქართველოს ეროვნული კონგრესის არჩევნებში, აჭარიდან გაიმარჯვეს საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიამ, ედპ-მ და რესპუბლიკურმა პარტიამ [სია შედგენილია ტარიელ მახარაძის მიერ ჩემთვის გადმოცემული მოგონებებისა და დოკუმენტების საფუძველზე], ხოლო 1990 წლის 28 ოქტომბრის

საქართველოს უზენაესი საბჭოს პირველ მრავალპარტიულ არჩევნებში აჭარაში, ბათუმის გარდა (დავით ბერძენიშვილი და თამაზ დიასამიძე), კომუნისტებმა გაიმარჯვეს [ოქროპირიძე, 2005]. 1990 წლის 30 ნოემბრის აქცია, - კომუნისტური მმართველობის მიერ თავისი ძალების გენერალური დათვალიერება...

1991 წლის 6 თებერვალს გაიმართა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის XI უზენაესი საბჭოს XII სესია, რომელმაც მიიღო კანონი „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუციის ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ“ [„აჭარა“, № 23, 1991]. სულ მალე, ამ კანონთა და დადგენილებათა მიღების შემდეგ, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლებაში დაიწყო ცვლილებები. მისი ხელისუფლების სათავეში მოვიდა ასლან აბაშიძე, ხოლო მარტის დასაწყისში ქ. ბათუმსა (ტარიელ ფუტკარაძე) და აჭარის რაიონებში ში - ანზორ თხილაიშვილი, ხელვაჩაურში - ბესარიონ ბიბინიშვილი, ქედაში - სანდრო ბერიძე, შუახევში - შოთა ფუტკარაზე და ხულოში - ბეჟან გობაძე) დაინიშნენ პრეფექტები და ჩამოყალიბება დაიწყო პრეფექტურებმა [ოქროპირიძე უ., 2005: 27-29; მიმართვა., „აღდგომა“, № 6 (103), 1996]. ამ დროს, აჭარაში მოქმედ ოპოზიციონერ კონგრესმენტთა აქტივობა საკმაოდ ორგანიზებულ და მრავალფეროვან ხასიათს ატარებდა. ბათუმში განლაგებული მათი საკოორდინაციო საბჭოს შტაბი და მისი მომხრეები აჭარის მოსახლეობისათვის შეურაცხმყოფლად თვლიდნენ ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსს, მოუწოდებდნენ აჭარის მოსახლეობას ადგილობრივი მმართველობის ორგანოების ბოიკოტირებისაკენ და სხვა.

1991 წლის 9 აპრილს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებას უდიდესი სიხარულით შეხვდა აჭარის მოსახლეობაც. მაგრამ მეტად ნიშანდობლივი იყო აქ მოქმედ ოპოზიციურ ძალთა დამოუკიდებულება აღნიშნული აქტისადმი. მათ, ფაქტობრივად, ამ ისტორიული აქტის ბოიკოტირება სცადეს. ხოლო ქ. ბათუმმა და აჭარის მოსახლეობამ უდიდესი ზეიმით აღნიშნა საქართველოს ისტორიაში ეს უდიდესი მოვლენა და ქალაქ ბათუმში გაიმართა სადღესასწაულო მიტინგი-მანიფესტაცია, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ათეულ ათასობით ადამიანმა... [[„აჭარა“, № 6 (18.719), 1991]. სულ მალე საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებიდან, აჭარაში ქედის, შუახევის და ხულოს პრეფექტურებთან არსებულმა საკრებულოებმა ქ. ბათუმის მაშინდელი პრეფექტის, ტარიელ ფუტკარაძის ინიციატივას თანადგომა გამოუცხადეს და აჭარის ხელისუფლების გვერდის ავლით საქართველოს ხელისუფლებას წარუდგინეს ამ საკრებულოების გადაწყვეტილება აჭარის ავტონომიის გაუქმების მოთხოვნით, რაც პირად შეურაცხყოფად იქნა აღქმული ასლან აბაშიძისა მიერ და ამ გადაწყვეტილების გასაბათილებლად იგი აქტიურად ამოქმედდა. ამას კი

მოყვა 1991 წლის 22 - 23 აპრილის სახელისუფლებო გადატრიალების მცდელობა აჭარაში [ტალიაშვილი, 1994].

ამ მოვლენების პარალელურად აქ მიმდინარეობდა ეროვნული მოძრაობის ავანგარდში მდგარი „მრგვალი მაგიდა-თავისუფალი საქართველოს“ პოლიტიკურ ბლოკში შემავალ ადგილობრივ სუბიექტთა გაძლიერება-განმტკიცებაც.

1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვრის სამხედრო-კრიმინალურ გადატრიალებაში აჭარას მონაწილეობა თითქმის არ მიუღია, მაგრამ კანონიერი ხელისუფლებისადმი მისი მხარდაჭერაც არაეფექტური იყო. უნდა ითქვას, რომ ამ რეგიონიდან გამოსულმა პოლიტიკაზე პრეტენზიის მქონე პიროვნებებმა მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს ისტორიაში ამ სამწუხარო ამბების იდეოლოგიურ მომზადებაში, რასაც შემდეგში, სამხედრო პუტჩის პერიოდში, თან სდევდა, მათი ასევე განსაკუთრებული „თავგანწირვა“ თავის გამოჩენის მიზნით

საქართველოს კანონიერი ხელისუფლების წინააღმდეგ სამხედრო-კრიმინალური გადატრიალების დაწყებისთანავე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლებამ გაატარა სასწრაფო ღონისძიებები თბილისში განხორციელებული ძალადობის აქტის რეგიონზე გავრცელების აღსაკვეთად, რაშიც მას თანადგომა განუცხადა ამ კუთხეში მოქმედმა ჭეშმარიტი ეროვნული მოძრაობის ძალებმა. თავის მხრივ აჭარის ხელისუფლებამ 1991 წლის 25 დეკემბერს ე. ბათუმში შექმნა „აღორძინების“ კავშირის საინიციატივო ჯგუფი. მისი დამფუძნებელი კონფერენცია ჩატარდა 1992 წლის 24 აპრილს ბათუმში. ორგანიზაციას ეწოდა „აჭარის აღორძინების სრულიად საქართველოს კავშირი“, ხოლო მისი დევიზი გახდა „საქართველო უპირველეს ყოვლისა!“ [დემოკრატიული აღორძინების კავშირის (შემდგომში დაკ) არქივი, აღწ. 1, საქმე 1, 1991].

აჭარის ხელისუფლებამ, მიუხედავად ზოგიერთი პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელთა პოზიციისა, რომლებიც პირდაპირ ეპატიჟებოდნენ აჭარაში საქართველოს დამატყვევარ კრიმინალურ ბანდებს, შეძლო აჭარის მოსახლეობის თავის გარშემო კონსოლიდაცია და ამ კუთხეს თავიდან ააცილა ის უდიდესი კატაკლიზმები, რამაც, ფაქტობრივად, დანაწევრებამდე მიიყვანა ქართული სახელმწიფო.

1992 წლის 7 მარტს საქართველოში ჩამოვიდა ედუარდ შევარდნაძე. იმავე დღით თარიღდება პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას „მიმართვა აჭარის მოსახლეობისადმი“, რომელშიც იგი უდიდეს იმედსა და მხარდაჭერის რწმენას გამოთქვამს აჭარის მოსახლეობისა და მისი ხელისუფლებისადმი [მიმართვა აჭარის.., 2005: 7].

1992 წლის 19 აპრილს თავად ე. შევარდნაძე ჩამოვიდა და იმოგზაურა ზემო აჭარაში, ხოლო 20 აპრილს მოაწყო შეხვედრები ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს

სააქტო დარბაზში შეკრებილ საზოგადოებისა და პარტიული ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან [გაზ. „საჩინო“, № 1, 1991]..

მაშინდელი აჭარის სინამდვილეში მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა 1992 წლის 8 მაისის აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს სესია, რომელზედაც წარმომადგენელი წინააღმდეგობის გამო რესპუბლიკური პარტიის წევრმა ოთარ ზოიძემ და ჰელსინკის კავშირის ყოფილმა წევრმა ბეჟან გობამემ დღის წესრიგში დააყენეს ასლან აბაშიძის გადაყენების მოთხოვნა, მაგრამ ასლან აბაშიძემ მოხერხებული მანევრით თავიდან აიცილა ეს საშიშროება და შემდეგში ფაქტობრივად გააუქმა აჭარის უზენაესი საბჭო და მისი უფლება-მოვალეობანი მისსავე პრეზიდიუმს გადაულოცა[„დრონი“, 1992, 16. 05].

ამის პარალელურად კონგრესმენ-ოპოზიციონერები აჭარაში ამ დროს მიმართავდნენ სხვაგვარად მოაზროვნეთა და პრეზიდენტ გამსახურდიას მომხრეთა აზრის დატერორების უნიკალურ მეთოდებს – აქციებში მონაწილე ხალხისა და პიროვნებების ლანძღვა-გინებასა და დამცირებას, მათი აზრების უსამართლო განქიქება-დაცინვას [ოქროპირიძე, 2009: 160-161]..

1992 წლის 11 ოქტომბრის „იმედის“ არჩევნებში ამ ძალებმა აჭარაში თავი მოიყარეს საარჩევნო ბლოკში „11 ოქტომბერი“. აჭარაში მოქმედი ე. წ. ოპოზიციური ძალები წუხდნენ ხუნტის ხელისუფლების აქ გაუვრცელებლობის შესახებ და საქართველოში არჩევნებზე საუბრისასაც, ისევ აჭარაში მათ მიერ დაფიქსირებულ დარღვევებზე ამახვილებდნენ ყურადღებას. მაგრამ აჭარაში იყვნენ ძალები, რომლებიც ობიექტურად აფასებდნენ საქართველოში შექმნილ ურთულეს ვითარებას და აქტიურად მოქმედებდნენ საერთო ქართული ინტერესების შესაბამისად [იქვე: 169]..

1992 წლის ზაფხულსა და შემოდგომაზე აქტიურად ხდებოდა ეროვნულ ძალთა კონსოლიდაცია. ჩამოყალიბდა საქართველოს ეროვნული ხსნის და დაუმორჩილებლობის აჭარის რეგიონალური ორგანიზაციები.

1993 წ. მარტის პირველ ნახევარში ბათუმში შეიქმნა საქართველოს კონსტანტინე გამსახურდიას საზოგადოების აჭარის სამხარეო ორგანიზაცია, ხოლო 1993 წლის 21 მარტს ჩატარდა სრულიად საქართველოს ეროვნულ პოლიტიკური მოძრაობა „ჭყონდიდელის“ აჭარის რეგიონალური ორგანიზაციის დამფუძნებელი კრება [გაზ. „საქართველოს სამრეკლო: № 3 (5), 1993: 1]. 1993 წლის 27 მარტს კი აჭარის დელეგაციამ ქ. ზუგდიდში მონაწილეობა მიიღო სრულიად საქართველოს ეროვნულ-პოლიტიკურ მოძრაობა „ჭყონდიდელის“ პირველი კონფერენციის მუშაობაში. ჭყონდიდელური მოძრაობის სათათბიროს ახალ წევრებად კონფერენციამ აირჩია – უჩა ოქროპირიძე, ჯემალ გამახარია, დავით ქობალია, ავთანდილ ჩიტაძე და როლანდ გაგუა [გაზ. „ჭყონდიდელი # 2, 1993].

მოძრაობა „ჭყონდიდელისა“ და კონსტანტინე გამსახურდიას აჭარის ორგანიზაციებმა ბათუმში თავიანთი პირველი გაერთიანებული აქცია

ჩაატარეს 1993 წლის 31 მარტს; იმავე წლის 9 აპრილს კი მიტინგი-მანიფესტაციის მონაწილენი დაგეგმილი სვლა-გეზით მივიდნენ ბათუმის ბულვარში მდებარე 9 აპრილის მემორიალთან და დადეს ფიცი, რომ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე იბრძოლებდნენ ედუარდ შევარდნაძის მოღალატურ რეჟიმთან. კანონიერების აღდგენის მოთხოვნით მთელ საქართველოში გაიშალა აქტიური მუშაობა – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 103 თანამშრომლის მიმართვისადმი მხარდაჭერამ საქართველოში საყოველთაო ხასიათი მიიღო. აღნიშნულ მიმართვას ერთ-ერთი პირველი გამოეხმაურა აჭარაც – სრ. საქართველოს ეროვნულ-პოლიტიკური მოძრაობა (შემოკლ. - ე. პ. მ. - უ. ო.) „ჭყონდიდელის“ აჭარის სამხარეო და კონსტანტინე გამსახურდიას საზოგადოების აჭარის ორგანიზაციები.[გაზ. „იბერია-სპექტრი“, № 79, 1993]. ანალოგიური მიმართვა გააკეთა კონსტანტინე გამსახურდიას საზოგადოების აჭარის ორგანიზაციამაც, [„იბერია-სპექტრი“, № 80, 1993: 2].

ამასთან, ბათუმში შესაძლებელი გახდა კონსტანტინე გამსახურდიას 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო ღონისძიების მაღალ დონეზე ჩატარება [„აღდგომა“, №6 (103), 1996: 4-5].

1993 წლის 8, 9 და ივლისს ქ. ზუგდიდში შედგა საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს საგანგებო სესია; აჭარიდან აღნიშნულ სესიას დეპუტატის სტატუსით ესწრებოდა ტარიელ ფუტკარაძე, აგრეთვე მიწვეული სტუმრები [„ვერისი“, № 1, 1993: 1].

1993 წლის სექტემბრის დასაწყისში ედუარდ შევარდნაძემ მორიგი მოგზაურობა მოაწყო დასავლეთ საქართველოში და 5 სექტემბერს შეხვედრები მოაწყო ქუთაისში, ფოთში. იმავე დღეს ეწვია ბათუმს და შეხვდა ასლან აბაშიძეს [გაზ. „იბერია-სპექტრი“, № 85, 1993: 6]. აჭარის ხელისუფლებამ სცადა ურთიერთ დაპირისპირებულ მხარეთა შორის ნდობის აღდგენა და ურთიერთ კომპრომისის მიღწევის მიზნით ორივე მხარე ქობულეთის რაიონში სოფელ ბობოყვათში მდებარე სამთავრობო რეზიდენციაში მიიწვია. აქ მოლაპარაკება გაიმართა 1993 წლის 8 და 9 სექტემბერს. მაგრამ, ხელშეკრულებას ხელი არ მოეწერა, რადგან ამ შედეგისთვის ყველაფერი გააკეთა შევარდნაძის ხელისუფლებამ. ასეთ ვითარებაში, 1993 წლის 24 სექტემბერს საქართველოში დაბრუნდა პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია. 26 სექტემბერს ზუგდიდში გაიმართა გრანდიოზული მიტინგი; აქციას აჭარიდან დაესწრო ზუგდიდში სპეციალურად ჩასული სოლიდური წარმომადგენლობა. მასზე საქართველოში კანონიერი ხელისუფლების აღდგენის დაწყებისადმი მისასალმებელი სიტყვით გამოვიდნენ უჩა ოქროპირიძე და ნინო ნოღაიდელი.

საინტერესოა 1993 წლის 24 ოქტომბრის „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის მიმართვა ბატონ ზვიად

გამსახურდიასადმი“, რომელშიც ნათლად არის დახატული საქართველოში შექმნილი ვითარება, შემდეგ კი ნათქვამია: „... პრინციპულად ვგმობთ და ვემიჯნებით ძალისმიერ პოლიტიკურ კურსს. ჩვენ პირველებმა ხმამაღლა განვაცხადეთ, რომ კანონიერი ხელისუფლების იარაღით დამხობა დანაშაულია“ [„აღორძინება“, № 22, 1993: 1].

1994 წლის 1 მარტს კონდოტიერთა კასტამ, რომელსაც მითვისებული ჰქონდა საქართველოს პარლამენტის უფლებამოსილება – 125 ხმით, 69-ს წინააღმდეგ რატიფიცირება გაუკეთა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში საქართველოს შესვლას. მათ შორის ამ ფაქტს დადებითი ხმა მისცეს დეპუტატებმა აჭარიდან... [„ქართველი ერი“, № 5 (59), 1994: 1-2].

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ (1991 წ. 9 აპრილი) აჭარაში ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ცვლილებები არ მომხდარა (გარკვეულ დრომდე) და იგი კვლავ 2 ქალაქის, 5 სასოფლო რაიონის და 7 დაბისაგან შედგებოდა. მაგრამ 1991-2002 წლებში მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა ავტონომიური რესპუბლიკის საკანონმდებლო, აღმასრულებელმა სასამართლო ხელისუფლებამ და მმართველობის ადგილობრივმა ორგანოებმა. ამ წლებში 4-ჯერ ჩატარდა აჭარის ა. რ-ის უზენაესი საბჭოს არჩევნები, ჩამოყალიბდა ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოები. აირჩიეს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს დარგობრივი კომიტეტები და ქვეკომიტეტები, შეიქმნა მინისტრთა საბჭო, აირჩიეს კონტროლის პალატა და უზენაესი სასამართლო. შემოიღეს ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის პოსტი და გაზარდეს მისი უფლებამოსილება, არჩეული იქნა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ორპალატიანი პარლამენტი, რაც გაგრძელდა ასლან აბაშიძის აჭარის ხელისუფლებიდან გამეფებამდე, 2004 წლის 6 მაისამდე.

ხელისუფლების მიერ გატარებული სოციალ-ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგები მეტწილად აისახა მთელი რეგიონის ცხოვრებასა და ქვეყნის საშინაო პოლიტიკაზე, ცენტრსა და რეგიონს შორის მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა. ხელისუფლებიდან ედუარდ შევარდნაძის წასვლის შემდეგ, რამდენიმე თვეში, ასლან აბაშიძემ აჭარა დატოვა და მოსკოვს მიაშურა. ხოლო აჭარა საკანონმდებლო დონეზე კვლავ დაუბრუნდა საქართველოს კონსტიტუციურ და საკანონმდებლო სივრცეს. ახალ საფეხურზე ავიდა მხარის სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური აღმშენებლობა. შეიქმნა და აშენდა თანამედროვე ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი ინფრასტრუქტურები - განახლდა და თანამედროვეობას შეეფარდა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საკონსტიტუციო და საკანონმდებლო ბაზა.

აჭარის ხელისუფლებიდან ასლან აბაშიძის წასვლის შემდეგ მას პრეზიდენტის ბრძანებულებით დროებით, როგორც საქართველოს პრეზიდენტის რწმუნებული ლევან ვარშალომიძით მართავდა, რომელიც

2004 წლის 20 ივლისიდან აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე გახდა და იგი ამ თანამდებობაზე 2012 წლამდე დარჩა.

სააკაშვილის გუნდის საქართველოს ხელისუფლებიდან წასვლის შემდეგ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარე 2012 წლის 30 ოქტომბრის აჭარის უმაღლესი საბჭოს დადგენილებით, გახდა არჩილ ხაბაძე, უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე კი მიხეილ მახარაძე. ამავე წლის 1 ნოემბერს კი შეიქმნა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობაც შემდეგი შემადგენლობით: გიორგი თავართქილაძე - ფინანსთა და ეკონომიკის მინისტრი, ზაურ ფუტყარაძე - სოფლის მეურნეობის მინისტრი, ნუგზარ სურმანიძე - ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების მინისტრი, გიორგი თავამაიშვილი - განათლების, კულტურის და სპორტის მინისტრი. ჩამოყალიბდა აჭარის უმაღლესი საბჭოს 5 კომისია - აგრარული და თვითმმართველობის, განათლების მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის, საკონსტიტუციო, იურიდიული და საპროცესო, საფინანსო-საბიუჯეტო და ეკონომიკურ, ჯანდაცვისა და სოციალურ საკითხთა. ხოლო 2012 წლის 27 დეკემბრის დადგენილებით აჭარის ა. რ. უმაღლესი საბჭოს აპარატის რიცხოვნება განისაზღვრა 79 სამტატო ერთეულით.

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში „ქართული ოცნების“ ხელისუფლების მიერ ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში პრიორიტეტად გამოცხადდა ნებისმიერი ორგანული სისტემის დაავადებებით ან დაზიანებით განპირობებული უუნარობის მკურნალობა, ორგანიზმის ფუნქციონალური მდგომარეობის აღდგენა და პაციენტისათვის ფუნქციონალური დამოუკიდებლობის მოპოვება. აგრეთვე შშმ პირების, ომის ვეტერანების თუ ტერიტორიული 2022 წელს განათლების კულტურის და სპორტის სამინისტროს ბიუჯეტი შეადგენდა 82 413 200 ლარს, ხოლო 2023 წელს აღნიშნული ბიუჯეტი გაიზარდა 12 079 000 ლარით და შეადგინა 94 492 200 000 ლარი. რაც სამინისტროს სფეროში შემავალი თითოეული მიმართულებით გაზრდილ მხარდაჭერას და ახალ შესაძლებლობებს გულისხმობს... – აღნიშნა მაია ხაჯიშვილმა.

...მასშტაბური პროექტებია დაგეგმილი 2023 წლისათვის, რაც 80 სკოლის მშენებლობა რეაბილიტაციას გულისხმობს.

გასულ წელს სამინისტროს მხარდაჭერით და ფინანსური უზრუნველყოფით 300-ზე მეტმა ახალგაზრდამ მიიღო საერთაშორისო გამოცდილება. ეს ციფრი, ისევე როგორც ბევრი სხვა მონაცემი, იქნება მზარდი 2023 წლისათვის.

უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების მხარდაჭერა/ დაფინანსებისათვის 7 მილიონი დარი დაიხარჯება მიმდინარე წელს...

ბათუმში, განათლებისა და მეცნიერების ქალაქში 560 სტუდენტზე გათვლილი კოლეჯ „ბლექსის“ ახალი სასწავლო კორპუსის მშენებლობა.

კულტურის მიმართულებით... ამ სფეროს ხელშეწყობა 30 მილიონი ლარი მოხმარდება. 6.5. მილიონი დაიხარჯება კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე [მინისტრის საათი, ...]

..2022 წლის წინასწარი მონაცემებით, აჭარაში პირდაპირი ინვესტიციების მოცულობამ 116.5 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლების ანალოგიურ მაჩვენებელს 37%-ით აღემატება...

...ბიზნეს სექტორის 2022 წლის კვარტლის მონაცემებით, წინა წლის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარებით ბრუნვა გაზრდილია 20%-ით გამოშვება 16%-ით, ხოლო დასაქმება 8%-ით

2023 წელს ბათუმი არაერთი მსოფლიო დონის სპორტული ღონისძიების მასპინძელი იქნება. 26 მარტს საზეიმო ვითარებაში 21 წლამდეელთა ევროპის ჩემპიონატის თასი შემოვა ბათუმის სტადიონი უმასპინძლებს ეროვნული ნაკრების მნიშვნელოვანმა მატჩებს ფეხბურთში... სამინისტროს სხვადასხვა პროგრამის 400 სტუდენტს დაუფინანსდება საზღვარგარეთ სწავლა და სტაჟირება.

რეგიონში გასულ წელს დაფიქსირდა 3,5 მლნ-ზე მეტი ტურისტული ვიზიტი. გრძელდება რეგიონის პოზიციონირება მნიშვნელოვან გამოფენებზე, როგორცაა – ბერლინის, მადრიდის მილანისა და ისრაელის ტურისტული გამოფენები [აჭარის მთავრობის სხდომა]. ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისათვის ომში მონაწილეებისათვის წლიური დახმარების ლიმიტის განსაზღვრა 5000 ლარით. ამასთან ღვიძლით დაავადებულებს აღნიშნული ორგანოს ტრანსპლანტაციისათვის გამოეყოფათ ერთჯერადად 40000 ლარი. ფინანსდება წელიწადში 5 პაციენტი რიგითობის მიხედვით. (2016 წლისთვის აჭარის ჯანდაცვის სამინისტრო ღვიძლის ტრანსპლანტაციას აფინანსებდა 10 000 ლარით).

განათლების მიმართულებით პრიორიტეტად რჩება სისტემის ინფრასტრუქტურული განვითარება, განათლების ხარისხის კიდევ უფრო ამაღლება და მისი ხარისხის გაუმჯობესება. ამ მიმართულებითა აკუმულირებული პროგრამების განხორციელება და მათი დაფინანსება.

2017 წელს პრიორიტეტულად გამოცხადდა არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, კულტურის ორგანიზების ინსტიტუციური განვითარება და სფეროს წარმომადგენელთა პროფესიული განვითარების ხელშეწყობა, პროფესიული სპორტის მხარდაჭერა და სხვა.

მნიშვნელოვანია რეგიონში ინვესტიციების მოზიდვაზე ხელშეწყობის პროგრამის განხორციელებაზე ზრუნვა, მცირე და საშუალო ტურისტული ბიზნესის განვითარება, ქ. ბათუმში მრავალ პროფილური საავადმყოფოსა და საერთაშორისო სტანდარტების ოლიმპიური სტადიონის მშენებლობა, რომელიც უკვე გაიხსნა და 2023 წლის 21 წლამდე ასაკის ფეხბურთელთა ევროპის ჩემპიონატის მატჩებისა და ფინალის მასპინძელიც გახდა.

დაიწყო ქალაქთმშენებლობის და სივრცითი მოწყობის, აგრეთვე ინვესტიციების მოზიდვის პროგრამების განხორციელება. ამ უკანასკნელის 2017 წლის ბიუჯეტი 1.797.000 ლარი იყო გათვალისწინებული. სათანადო საინვესტიციო ინფრასტრუქტურის შექმნისა და მისი სათანადო მომსახურებისათვის ვიდეო რგოლებისა და სარეკლამო მასალის გარდა გათვალისწინებული იქნა ყოველ წლიური საერთაშორისო საინვესტიციო ბიზნეს-ფორუმის - „Invest in Batumi“-ის ორგანიზება, რომლის ბიუჯეტმა 2017 წელს 335.000 შეადგინა.

მიმდინარეობს საავტომობილო გზებისა და სამელიორაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა-რეაბილიტაცია, რასაც თან სდევს სათანადო ტექნიკის შეძენა. მოსახლეობის ინტერესების შესაბამისად წარმოებს მუშაობა გზებზე არსებული პრობლემების აღმოსაფხვრელად. სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ცდილობდა 2015-2018 წლებში თავისი საქმიანობის პრიორიტეტად ექცია თავისი საქმიანობის გამჭვირვალობა და დაინტერესებულ მხარეებთან საქმიანობის კოორდინაციის მექანიზმების შექმნით უზრუნველყო მათი ჩართულობა აგრარულ სფეროში საქმიანობის ყველა ეტაპზე და ა. შ. და ა. შ.

აჭარის მთავრობის მუშაობის შედეგია მთის კანონის მიღება და მაჭახლელთა ძალისხმევით (როინ მალაყმაძე და მოძრაობა „ფიცის კაცები“) შედეგად, მისი გავრცელება მდინარე მაჭახლის ხეობაზეც, „ოცნების ქალაქის“ მშენებლობის ეტაპობრივი განხორციელება, ყველა მუნიციპალიტეტში სოციალური სახლების მშენებლობა, ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების გაორმაგება; ამოქმედდა ბათუმის საფეხბურთო სტადიონი, რომელზედაც ჩატარდა 21 წლამდე ფეხბურთელთა ევროპის ჩემპიონატის რამდენიმე მატჩი და, რაც მთავარია, მისი ფინალი; აგრეთვე ბათუმში აშენდა უნივერსალური სპორტკომპლექსი, აქტიურად მიმდინარეობს ისტორიული, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რესტავრაცია და სხვა მნიშვნელოვანი პროექტების განხორციელება [აჭარის მთავრობის ანგარიში 2022-2023 წლები, 15 ივნისი, Adjara.gov.ge/description.aspx?gtid=1184114].

2022 წელს განათლების კულტურის და სპორტის სამინისტროს ბიუჯეტი შეადგენდა 82 413200 ლარს, ხოლო 2023 წელს აღნიშნული ბიუჯეტი გაიზარდა 12 079 000 ლარით და შეადგინა 105 446 000 ლარი. რაც სამინისტროს სფეროში შემავალი თითოეული მიმართულებით გაზრდილ მხარდაჭერას და ახალ შესაძლებლობებს გულისხმობს... – აღნიშნა მათა ხაჯიშვილიძე.

...მასშტაბური პროექტებია დაგეგმილი 2023 წლისათვის, რაც 80 სკოლის მშენებლობა რეაბილიტაციას გულისხმობს.

გასულ წელს სამინისტროს მხარდაჭერით და ფინანსური უზრუნველყოფით 300-ზე მეტმა ახალგაზრდამ მიიღო საერთაშორისო

გამოცდილება. ეს ციფრი, ისევე როგორც ბევრი სხვა მონაცემი, გაიზრდება 2023 წლისათვის.

უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების მხარდაჭერა/ დაფინანსებისათვის 7 მილიონი ლარი დაიხარჯება მიმდინარე წელს.

ბათუმში, განათლებისა და მეცნიერების ქალაქში 560 სტუდენტზე გათვლილი კოლეჯ „ბლექსის“ ახალი სასწავლო კორპუსის მშენებლობა მიმდინარეობს.

კულტურის მიმართულებით, ამ სფეროს ხელშეწყობას 30 მილიონი ლარი მოხმარდება. 6.5 მილიონი დაიხარჯება კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე [მინისტრის საათი ...]

2022 წლის წინასწარი მონაცემებით, აჭარაში პირდაპირი ინვესტიციების მოცულობამ 116.5 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლების ანალოგიურ მაჩვენებელს 37%-ით აღემატება.

ბიზნეს სექტორის 2022 წლის კვარტლის მონაცემებით, წინა წლის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარებით ბრუნვა გაზრდილია 20%-ით, გამოშვება 16%-ით, ხოლო დასაქმება 8%-ით.

2023 წელს ბათუმი არაერთი მსოფლიო დონის სპორტული ღონისძიების მასპინძელი იქნება. 26 მარტს საზეიმო ვითარებაში 21 წლამდეელთა ევროპის ჩემპიონატის თასი შემოვიდა ბათუმის სტადიონმა უმასპინძლა ეროვნული ნაკრების მნიშვნელოვან მატჩებს ფეხბურთში. სამინისტროს სხვადასხვა პროგრამით 400 სტუდენტს დაუფინანსდება საზღვარგარეთ სწავლა და სტაჟირება.

რეგიონში გასულ წელს დაფიქსირდა 3,5 მლნ-ზე მეტი ტურისტული ვიზიტი. გრძელდება რეგიონის პოზიციონირება მნიშვნელოვან გამოფენებზე, როგორცაა – ბერლინის, მადრიდის, მილანისა და ისრაელის ტურისტული გამოფენები [აჭარის მთავრობის სხდომა]. წელს მათი რიცხვი, ვარაუდით, კიდევ უფრო გაიზრდება.

არ შეჩერებულა სამართლებრივი და კანონ შემოქმედებითი საქმიანობა მის საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა მიმართულებით, რაც თანამედროვე აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ძირითად მახასიათებლად შეიძლება ჩაითვალოს.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

მიქელაძე, №1, 2005: - მიქელაძე ნ., „მოგონებები“, გაზ. ჟამთააღმწერელი“, 2005 წლის №1;

ოქროპირიძე, 2005: - ოქროპირიძე, უ., „საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა და აჭარის ავტონომიის პრობლემა“, გამოც. „ბათუმის უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2005;

„აჭარა“, № 23, 1991: – გაზეთი „აჭარა“, 1991 წლის №23;

მიმართვა... „აღდგომა“, № 6 (103), 1996];
„აჭარა“, № 6 (18.719), 1991;
ტალიაშვილი, 1994: – ტალიაშვილი ი., „არა მეფენი, ანუ პერის პარპაში“, გაზეთი „მზგეფსი“, 1994, № 15;
დემოკრატიული აღორძინების კავშირის (შემდგომში დაკ) არქივი, აღწ. 1, საქმე 1, 1991;
მიმართვა აჭარის..., 2002: – „მიმართვა აჭარის მოსახლეობისადმი“, გაზ. „ქამთააღმწერელი“, 2005 წლის № 2;
მიმართვა..., 1996: – „მიმართვა აჭარის მოსახლეობას!“, გაზ. „აღდგომა“, 1996, № 6 (103);
გაზ. „საჩინო“, № 1, 1991;
გაზ. „დრონი“, 1992, 16. 05;
ოქროპირიძე, 2009: - ოქროპირიძე უ., „საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის თანამედროვე პერიოდი და აჭარა (1988.X-1994 I.III)“, გამომც. „უნივერსალი“, თბილისი, 2009;
გაზ. „საქართველოს სამრეკლო: № 3 (5), 1993: 1;
გაზ. „იბერია-სპექტრი“, № 79, 1993;
გაზ. „იბერია-სპექტრი“, № 80, 1993: 2;
გაზ. „აღდგომა“, №6 (103), 1996: 4-5;
გაზ. „ეგრისი“, № 1, 1993: 1;
გაზ. „აღორძინება“, № 22, 1993: 1;
გაზ. „ქართველი ერი“, № 5 (59), 1994: 1-2;
აჭარის მთავრობის ანგარიში 2022-2023 წლები, 15 ივნისი, Adjara.gov.ge/description.aspx?gtid=1184114;